

Máliková, Michaela

Otokar Chlup

In: Fasora, Lukáš; Čermin, Jan; Čerminová, Jana; Hanuš, Jiří; Máliková, Michaela. *Sto tváří, sto příběhů : vybrané osobnosti v dějinách Filozofické fakulty Masarykovy univerzity*. Vydání první Masarykova univerzita, 2020, pp. 59-63

ISBN 978-80-210-9382-9; ISBN 978-80-210-9605-9 (online ; pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/143070>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Otokar Chlup

Národnost: česká

Datum narození: 30. srpna 1875

Místo narození: Boskovice

Datum úmrtí: 14. května 1965

Místo úmrtí: Praha

Sociální zařazení: Pocházel z rodiny chudého obuvníka. Přestože měl dvanáct sourozenců, dostalo se mu kvalitního vzdělání. Roku 1912 se Otokar Chlup oženil s Aloisíí Bicanovou a v témže roce se manželům narodil syn Miroslav, který vystudoval Lékařskou fakultu Masarykovy univerzity v Brně.

Akademické působení

Otokar Chlup pocházel z chudé řemeslnické rodiny. I přes tíživou finanční situaci poslali rodiče talentovaného syna na studia. Vzdělával se nejprve na klasickém gymnáziu v Brně, poté na reálném gymnáziu ve Vysokém Mýtle a maturitu nakonec složil v Kolíně. Roku 1895 nastoupil na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, kde studoval češtinu a francouzštinu. Současně navštěvoval přednášky z psychologie a filozofie u profesorů Masaryka, Krejčího, Čády a Drtiny. U profesorů Durdíka a Drtiny se pak s velkým zájmem vzdělával v pedagogice a bezplatně pracoval jako knihovník v pedagogickém semináři profesora Kádnera. Věda o výchově, vzdělání a vyučování se pro něj nakonec stala osudovou.

Studium zdárně ukončil roku 1900 a po krátké pedagogické praxi se již následujícího roku vydal na první zahraniční cestu do Anglie, Belgie a Švýcarska, kde zdokonaloval své jazykové znalosti a shromažďoval studijní materiály. Po návratu obhájil disertační práci *Ideál výchovy u Montaigna a Locka*, a získal tak doktorát z filozofie. Roku 1908 se přestěhoval do Prahy, vyučoval na středních školách a zároveň navázal bližší spolupráci s univerzitou. Aby prohloubil své poznatky z experimentální psychologie, vydal se roku 1910 na druhou studijní cestu. V Německu se inspiroval přednáškami prof. Wundta a Reina, na francouzské Sorbonně pak poznal prof. Alfreda Bineta. Jeho vědecká a pedagogická činnost byla přerušena vypuknutím první světové války. Narukoval do rakousko-uherské armády a jako záložní dělostřelecký důstojník odjel na východní frontu. Pro své výborné jazykové schopnosti byl přidělen k vojenské cenzuře do Lublinu, od března 1916 působil na cenzurním úřadu na hlavní poště v Jindřišské ulici v Praze. Současně se však stal členem domácího odboje.

Vznikem samostatného Československa začala nová etapa Chlupova života. Meziválečnou dobu tak lze označit za vrchol jeho tvůrčí práce. Po převratu působil Otokar Chlup na Československém pedagogickém ústavu J. A. Komenského. S vědeckými ústavami tohoto typu neměla nová republika zkušenosti, a proto se Chlup vydal na další zahraniční cestu. V Německu, Francii a Holandsku měl získat poznatky, jak podobné instituce v cizině fungují. Roku 1920 se Otokar Chlup na Karlově univerzitě habilitoval – na základě práce *Paměť – studie z pedagogické psychologie* byl jmenován soukromým docentem na pražské filozofické fakultě, kde začal také pravidelně přednášet.

Významným mezníkem v Chlupově profesní dráze byl odchod do Brna na Masarykovu univerzitu. Na nově založené filozofické fakultě hledali vhodnou osobu, která by se ujala vedení stolice pedagogiky. Chlupovo jmenování mimořádným profesorem provázely komplikace způsobené především jeho politickými názory, které kritizovali někteří členové profesorského sboru. Jako mladý středoškolský učitel se hlásil k Masarykově realistické straně, po válce však vstoupil do levého křídla sociálně demokratické strany a konečně roku 1921 vstoupil do Komunistické strany Československa. Situace se však nakonec uklidnila, Otokar Chlup byl v květnu 1922 jmenován mimořádným profesorem pedagogiky a stanul v čele pedagogického semináře v Brně. Na fakultě se ujal přednášek z experimentální pedagogiky, dějin pedagogických teorií v novém věku a semináře věnovaného výkladu Sternovy knihy *Methodensammlung*. Současně se podílel na vzniku pedagogického semináře bratislavské univerzity, kde přednášel až do roku 1927. Přestože mu na Slovensku nabídli řádnou profesuru již v roce 1924, odmítl a počkal na obdobný návrh brněnského profesorského sboru o rok později. Ministerstvo školství však řádnou profesuru potvrdilo až roku 1927. V letech 1925–1926 působil jako přednosta Školy vysokých studií pedagogických v Brně, instituci pak nadále vedl až do jejího uzavření fašisty.

Roku 1940 byl poslán do výslužby a do veřejného pedagogického života se vrátil až po válce. Přestože mu tehdy bylo již sedmdesát let, začal znovu naplno pracovat. Společně s dalšími kolegy odjel na studijní cestu do Sovětského svazu, během níž poznal myšlenky sovětské školy a pedagogiky. Roku 1946 odešel zpět do Prahy a stal se prvním děkanem Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy. Po jejím zrušení roku 1953 přešel na filozofickou fakultu, kde stanul v čele katedry pedagogiky.

Komunistický režim využil Chlupovu vědeckou autoritu k rozšíření svých školských a pedagogických idejí, přestože on sám s některými myšlenkami nesouhlasil a podrobil je ostré kritice. Otokar Chlup byl činný až do konce svého života. Zemřel v Praze 14. května 1965 ve věku nedožitých devadesáti let.

Výběr z díla

Publikační činnost Otokara Chlupa byla značně ovlivněna myšlenkami zahraničních vědců a pedagogů, s jejichž přístupy se setkal na svých studijních cestách. Jeho tvůrčí činnost lze rozdělit na tři základní etapy. První Chlupovy práce vznikaly již v předválečném období a zabývají se především teorií pedagogiky. K nejvýznamnějším studiím z této doby patří *Kulturní boj o školu* (1908), *Mravní nemoci dětství* (1908) či *Rozhledy pro studie mravního vývoje dítěte* (1909–1910). Drobnější práce publikoval v časopisech *Pedagogické rozhledy*, *Komenský* či *Dílna lidskosti*. Před začátkem první světové války přeložil z angličtiny knihu *Duševní vývoj dětský* (1912) od Irvinga Kinga, věnoval se problematice lidské paměti a roku 1914 napsal rozsáhlou předmluvu ke spisu A. Baina *Výchova jakožto věda*.

Vrcholem Chlupovy tvorby bylo meziválečné období. Před odchodem do Brna napsal několik studií, v nichž zdůrazňuje svůj pozitivistický náhled na pedagogiku (*Rukověť přirozené mravouky ve škole*, *Pokusné vychovatelství*). Dějinami vědy a pedagogiky se prostřednictvím portrétů různých zahraničních a českých myslitelů zabýval ve spisu *Vývoj pedagogických idejí v novém věku* (1925). Jakožto hlavní představitel brněnského pedagogického semináře usiloval o zkvalitnění výuky budoucích učitelů, a proto sepsal dvě vysokoškolské učebnice: *Pedagogika* (1933) a *Středoškolská didaktika* (1935). Dlouhodobě také usiloval o zlepšení vzdělávání učitelů obecných a měštanských škol. Teoreticky svou koncepci zpracoval ve studii *Vysokoškolské vzdělávání učitelstva* (1937). V letech 1938–1940 se společně s J. Uhrem a J. Kubálkem podílel na trojdílné *Pedagogické encyklopedii*.

Po druhé světové válce se názorově přiklonil k socialismu. Navzdory pokročilému věku byla i po roce 1945 jeho publikační činnost obdivuhodná. Vydal několik knih, např. *Výchova v zrcadle pramenů* (1948), *Cesta k socialistické škole* (1965), podrobil analýze jazykové učebnice pro jednotnou střední školu a z pokusných důvodů působil jako učitel češtiny v pátém ročníku na Smíchově a Hradčanech.

Ocenění vědeckou komunitou

Život Otokara Chlupa nebyl spjat pouze s univerzitním prostředím, ale také s řadou významných vědeckých institucí. Již od roku 1919 pracoval v nově zřízeném Československém pedagogickém ústavu Jana Amose Komenského v Praze. Jeho dlouholeté úsilí o kvalitnější vzdělání učitelů obecných a měšťanských škol se naplnilo roku 1921, kdy stál u zrodu Školy vysokých studií pedagogických v Praze a v Brně. Po odchodu na Moravu řídil Ústav pro experimentální pedagogiku. Roku 1923 byl jmenován zástupcem ministerstva školství v kuratoriu Ústavu pro experimentální pedagogiku v Praze a vedl také psychotechnický výzkum v Poradně pro volbu povolání při Zemské živnostenské radě moravské.

Novými směry v pedagogice obohatil rovněž univerzitní půdu. Díky jeho kontaktům navázal brněnský pedagogický seminář spolupráci s mezinárodní organizací Liga pro novou výchovu, jejíž česká odbočka Společnost Nových škol byla s Chlupovým přispěním založena roku 1925. Ještě téhož roku zřídil Otokar Chlup společně s Janem Uhrem na filozofické fakultě pokusnou třídu pro nadané děti, která svým vedením odpovídala ideám tohoto reformního hnutí. I přes pozitivní ohlas brněnské veřejnosti byla třída z finančních důvodů uzavřena roku 1932. Mezi roky 1927 až 1934/1935 šířili stoupenci Ligy své reformní myšlenky prostřednictvím časopisu *Nová škola*. V rámci pedagogického semináře založil Otokar Chlup společně s Edvardem Babákem, kolegou z lékařské fakulty, Společnost pro výzkum dítěte, kde realizoval další pedagogická bádání.

Chlupova činnost neustala ani po druhé světové válce, kdy byl jmenován akademikem nově založené Československé akademie věd a stal se prvním ředitelem Pedagogického ústavu J. A. Komenského ČSAV.

Otokar Chlup byl rovněž popularizátorem vědy. Nepřednášel pouze na univerzitě, ale často vystupoval před širokou veřejností, organizoval řadu akcí a své názory šířil také prostřednictvím rozhlasu. Jeho práce se dočkala řady ocenění. Již v roce 1925 obdržel Československou revoluční medaili za odbojovou činnost v Maffii. V padesátých letech mu byl udělen Řád republiky a medaile J. A. Komenského. Roku 1962 získal zlatou plaketu Za zásluhy o vědu a lidstvo.

Profesní působení

Učitelskou dráhu započal Otokar Chlup již ve školním roce 1899–1900. Kvůli nedostatku financí přijal místo suplenta na reálce v Karlíně. Po roce byl však přeložen do Nového Města na Moravě. Po návratu ze své první studijní cesty vyučoval na staroměstské reálce v Praze. V letech 1903–1908 působil poprvé jako řádný středoškolský profesor na reálce v Náchodě. Poté se vrátil opět do Prahy, nejdříve na reálku do Holešovic a posléze vyučoval v Libni.

Evaluace

Otokar Chlup patří mezi ústřední postavy českého školství a pedagogiky. Svými názory se řadí k reformnímu proudu, který se snažil o vybudování moderního československého školství. Zasloužil se o založení pedagogického semináře na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, kde vytvořil společně s Janem Uhrem základy pro plnohodnotný pedagogický výzkum. Stál rovněž u vzniku pedagogického pracoviště na bratislavské univerzitě. Jeho úsilí o kvalitní vzdělání učitelů všech stupňů škol se sice po roce 1948 naplnilo, avšak za zcela jiných společenských okolností. Jakožto levicově orientovaný vědec se s mnohými myšlenkami „socialistické školy“ ztotožňoval, na druhou stranu však některé ideje a opatření zcela odmítal.

Ohlasy

Chlup byl posluchači oceňován proto, že přednášel jasně, srozumitelnou hovorovou řečí, a že své přednášky nečetl a že uváděl vše do dějinného sledu problémů. \ [Karel Galla](#)

Senior mezi vysokoškolskými profesory pedagogiky, v Brně působící Otokar Chlup..., tkví duchovními kořeny v době předválečné, ale univerzitní činnost zahájil a literární závažnější práce podal až po převratu. \ [Arne Novák](#)

Štíhlá, pružná postava křepce vykračujícího akademika Ot. Chlupa nijak nesvědčí tomu, že by na svých bedrech měl již osm křížků. Nedávno, když pospíchal z Troje do Prahy, skočil si do tramvaje a průvodčí usmívaje se, pokáral ho: „*Dědeček skáče?*“ Svižnost udržel si po všechna léta, býval v tělocviku předcvičitelem, pracoval na zahradě, také sportoval nějaký čas v mladších letech, ale hlavně vždycky žil střídmě, jedl jen do polosity, opíraje se o poznatky lékařské vědy, s níž se seznámil tak, že by mohl dělat rigorosa... \ [František Ryšánek](#)

Vidím ho v duchu na schodišti před Domem umělců po skončení slavnosti a kolem něho řady studentů, kteří ho znali a milovali ještě z dřívější Školy vysokých studií pedagogických... Ten, kdo ho dříve neznal, byl si vědom toho, že tu stojí dobrý člověk, nadšený učitel a občan hrdý na to, že se učitelstvu jeho vlasti dostává možnosti získat vysokoškolské vzdělání. \ [Marie Mašindová](#)

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 7/2.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 71/1489.

DOLEŽAL, Jaroslav – SEDLÁŘ, Richard (eds.). *Otokar Chlup. Sborník prací věnovaný k 80. narozeninám*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1955.

HÁLEK, Jan. Otokar Chlup (1875–1965). *Akademický bulletin*, 2015, č. 5, s. 25.

PAŘÍZEK, Vlastimil. *Otokar Chlup a perspektivy výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977.

PAŘÍZEK, Vlastimil. Otokar Chlup a dnešní škola. *Pedagogika*, 1985, č. 4, s. 377–382.

- SUP, Jan. Brněnský pedagogický seminář a jeho vědecká reflexe. In *Brněnská věda a umění meziválečného období (1918–1939) v evropském kontextu. Sborník příspěvků z konference konané v rámci oslav 750. výročí udělení městských práv Brnu ve dnech 22.–25. září 1993*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 31–34.
- VESELÁ, Zdenka. Vzpomínáme Otokara Chlupa. *Universitas*, 1975, č. 4, s. 106–107.
- VESELÁ, Zdenka. Představitelé brněnské pedagogiky meziválečného období a jejich dílo. In *Brněnská věda a umění meziválečného období (1918–1939) v evropském kontextu. Sborník příspěvků z konference konané v rámci oslav 750. výročí udělení městských práv Brnu ve dnech 22.–25. září 1993*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 34–36.
- VESELÁ, Zdenka. Osobnosti brněnského pedagogického semináře v meziválečném období. *SPFFBU*, I 28, 1994, s. 5–33.
- ZOUNEK, Jiří. Osobnost české pedagogiky 20. století. Otokar Chlup (1875–1965). *Universitas*, 2000, č. 3, s. 22–24.
- ZOUNEK, Jiří. Otokar Chlup. Zakladatel pedagogického semináře na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. *SPFFBU*, I 5–6, 2000–2001, s. 91–98.